

Vysotska I. B., Vysotskyu V. M. Corruption in Ukraine: the essence of the concept and implications for the economy

This article explores the nature of corruption. Found that today there isn't single, universal definition of corruption. This article examines the views of domestic and foreign scientists in the definition of «corruption». The analysis of international and Ukrainian legislation on combating and preventing corruption. The basic model of corruption.

The main effects of corruption on the economy. Among the negative effects of corruption on the economy singled expanding shadow economy, abuse of competitive market mechanisms, inefficient use of public funds, higher prices by increasing the «cost of corruption», deterioration of the investment climate.

The relationship between corruption and the shadow economy. The negative effects of the shadow economy - a loss of tax revenue, reducing state spending, worsening social problems. The level of the shadow economy and level of toning in terms of economic activities are analyzed. It was established that during 2016 the level of toning economy reduced by 5%. Among the main reasons of reducing the shadow economy are allocated as follows: achievement of relative macroeconomic stabilization, reducing inflation, improving of the conditions for the business .Violation of competitive market mechanisms appears in holding opaque tenders, causing decrease in the efficiency of the market and discredit the ideas of market competition. It is established that corruption has a negative impact on revenues and expenditures in the state budget. Revenue decreased with the increasing of level of corruption in the country. It is proved that reducing of corruption ranking by one position reduces state revenues to 1,71-2,51% of GDP.

It is proposed the measures to reduce the level of corruption in Ukraine and its negative impact on the economy - to create an effective and efficient anti-corruption system of justice, actively involve business to establish new relationships, transparent rules for society, authorities and business.

Key words: *corruption, shadow economy, corruption perception index.*

Стаття надійшла 25 квітня 2017 р.

УДК 351.863(477):351.84

М. В. Вінічук

**БОРГОВА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ
В СИСТЕМІ ЗМІЦНЕННЯ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ**

Визначено основні проблеми боргової безпеки в системі фінансової компоненти економічної безпеки України. На основі емпіричних досліджень з використанням програмних пакетів MS Excel, Statistica 8,0, CurveExpert 5,0 вивчено рівень боргової, фінансової та економічної безпеки з метою пошуку

шляхів зниження боргової залежності України, виходу економіки з фінансово-економічної кризи та зміцнення економічної безпеки держави. На основі економіко-математичних розрахунків проведено діагностику рівня боргової безпеки й доведено вплив зовнішніх запозичень на макроекономічну стабільність й на рівень економічної безпеки України. Проаналізовано обсяги надходження в Україну міжнародної фінансової допомоги. З метою виявлення перешкод зміцнення боргової безпеки, пошуку методів зниження державного боргу запропоновано розробку оптимальної стратегії запозичень і управління державним боргом та вдосконалення нормативно-правової бази щодо питань боргової безпеки.

Ключові слова: економічна безпека, фінансова безпека держави, боргова безпека, державний борг, дефіцит бюджету, емпіричні дослідження, міжнародне фінансове співробітництво.

Постановка проблеми. Важка соціально-економічна та політична криза, яка охопила усі галузі національного господарства України, та загострення військових дій на Сході країни, тимчасова окупація АР Крим зумовили появу значних деформацій у державному апараті управління. Зниження життєвого рівня населення, безробіття та бідність спонукають до пошуку додаткових фінансових джерел для забезпечення добробуту та належних умов життя громадян.

Впродовж останніх років спостерігається гостра нестача фінансових ресурсів і, як наслідок, дефіцит державного бюджету, який покривається за рахунок внутрішніх та зовнішніх запозичень. Стрімке збільшення обсягів державного боргу, що є причиною зростання боргового навантаження в країні і, як наслідок, погіршення стану боргової безпеки – негативно впливають і на самостійність держави, і на рівень життя населення, характеризує сучасний стан і тенденції економічного розвитку України.

Використання позикових коштів не повинно перевищувати 3% ВВП та обсягу бюджетних інвестицій у відповідному бюджетному періоді. Тому в умовах динамічного скорочення експортних операцій та економічної рецесії надзвичайної необхідності набуває залучення позик у міжнародних фінансових організацій, установ та банків, а також шляхом розміщення державних цінних паперів на міжнародних фінансових ринках.

Важливу роль у системі консолідації фінансових ресурсів виконують саме міжнародні фінанси. Україна змушена залучати фінансово-економічні ресурси з інших країн та міжнародних фінансових організацій, які в національній економіці використовуються з метою сприяння підприємницькій діяльності, покриття дефіциту державного бюджету та платіжного балансу, проведення структурних перебудов, реаліза-

ції окремих цільових соціально-економічних програм та забезпечення інших напрямів розвитку. Без належного підходу до вирішення проблеми боргової безпеки стає неможливим покращення економічного зростання країни та демократизації життя суспільства.

Стан дослідження. Різні аспекти проблем державного боргу, боргової безпеки та механізму функціонування боргової політики досліджувалися такими відомими зарубіжними науковцями-економістами: Р. Барро, Дж. Б'юкененом, У. Беверіджем, Дж. Кейнсом, А. Лаффером, К. Рейнхартом. Питання стану й методології дослідження боргової безпеки України розглянуто у працях вітчизняних економістів: О. Барановського, Т. Вахненко, О. Власюка, В. Гейця, Я. Жаліло, В. Загорського, М. Єрмошенка, В. Мунтіяна, А. Сухорукова. У Росії проблеми державного боргу у контексті фінансової безпеки аналізували Є. Гавриленко, А. Ілларіонов, А. Саркісянц, В. Сенчагов, Л. Федулова, Є. Ясін та ін. Проте в існуючих наукових доробках недостатньо широко висвітлюються й досі є актуальними дослідження проблеми підвищення рівня боргової безпеки України в контексті зміцнення економічної безпеки держави.

Метою статті є дослідження боргової безпеки України в системі зміцнення економічної безпеки держави.

Виклад основних положень. Значні диспропорції соціально-економічного розвитку України у поєднанні із великими обсягами боргової залежності від зовнішніх кредиторів, нестабільністю зовнішньоекономічних та політичних зв'язків призвели до загострення проблеми фінансово-економічної кризи та зниження рівня боргової безпеки держави. Зовнішня заборгованість є важливим аспектом сучасних інтеграційних та глобалізаційних процесів і безумовною детермінантою боргової безпеки та індикатором рівня розвитку національної економіки та економічної безпеки.

На сучасному етапі економічного розвитку України спостерігається криза грошово-кредитної системи, значне послаблення фінансової стійкості та макроекономічної рівноваги, що виявляється у падінні ВВП, дефіциті платіжного балансу, зростанні рівня інфляції, неправильній курсовій політиці Національного банку України, дефіциті державного бюджету та нарощенні державного боргу.

Низка проблем державного регулювання фінансово-економічних відносин у державі зумовлена нецільовим використанням бюджетних коштів, неадресністю соціальних виплат і допомог, неналежною підготовкою та непрозорістю проведення тендерів з державних закупівель, несвоєчасним фінансуванням та виконанням державних проектів, виявами службових, посадових та корупційних зловживань. Як наслідок

док, упродовж останніх років спостерігається значний дефіцит державного бюджету України (рис. 1).

Згідно з офіційними даними в Україні зростання дефіциту бюджету спостерігається, починаючи з 2006 р. Варто зазначити, що за останні роки профіцит бюджету був лише у 2000 р. (-697,3 млн грн) та у 2002 р. (-1119,4 млн грн). У 2011 р. через випуск по спеціальному фонду Державного бюджету України облігацій внутрішньої державної позики для погашення заборгованості минулих років дефіцит бюджету зменшився на 36,66% з 64265,5 млн грн до 23557,6 млн грн. Проте вже у 2012 р. видатки перевищили доходи до державного бюджету на 53445,2 млн грн. Аналогічна тенденція спостерігалася і у 2013–2014 рр. У 2015 р. порівняно з 2014 р. рівень дефіциту бюджету вдалося скоротити, однак, вже у 2016 р. зазначений показник мав тенденцію до зростання.

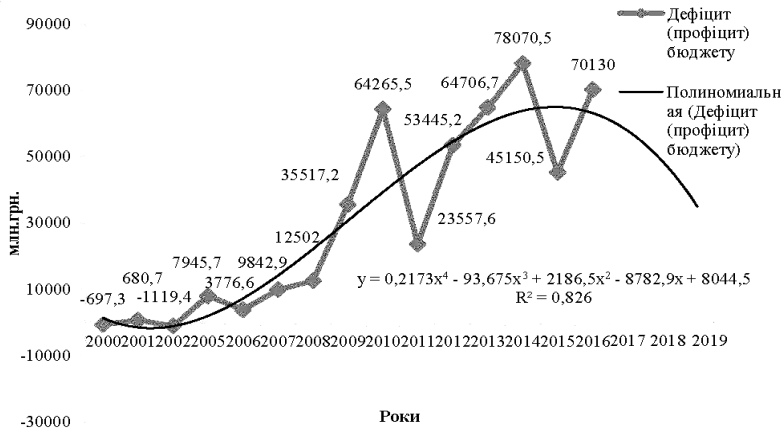

Рис. 1. Прогнозні оцінки рівня дефіциту державного бюджету України у 2000–2016 рр. *

* Розраховано за джерелом [1].

Відповідно до прогнозних оцінок на 2017–2019 рр. дефіцит бюджету продовжуватиме зростати, що засвідчує посилення інфляційних процесів, скорочення обсягів виробництва та інвестицій, підвищення ризику дефолту (за даними Business Insider, у рейтингу країн світу за ймовірністю дефолту у 2015–2016 рр. Україна займає третє місце після Венесуели та Греції [2]), значну боргову залежність від позичальників

та зниження рівня боргової безпеки України. Така ситуація вимагає додаткових заходів з боку держави та пошуку додаткових джерел фінансового забезпечення, а також належної уваги до проблеми зміцнення боргової безпеки держави.

Під борговою безпекою розуміють такий рівень внутрішньої та зовнішньої заборгованості з урахуванням вартості її обслуговування й ефективності використання внутрішніх та зовнішніх запозичень і оптимального співвідношення між ними, який забезпечив би вирішення соціально-економічних потреб та стабілізацію вітчизняної фінансової системи [3]. З огляду на це, дослідження питання боргової політики держави повинно відображати оцінку джерел зовнішніх і внутрішніх запозичень. Тому зовнішній державний борг розглядається як заборгованість держави іншим країнам, міжнародним економічним організаціям та іншим особам. Державний зовнішній борг є частиною валового зовнішнього боргу країни, а внутрішній – як заборгованість держави власникам державних цінних паперів і іншим кредиторам [4].

Загалом до основних чинників, які мають вплив на рівень боргової безпеки, можна віднести: 1) стан нормативно-правової бази, що регламентує формування державного боргу і використання запозичених коштів; 2) загальний обсяг, структуру боргових зобов'язань, динаміку державного боргу; 3) перелік наявних і потенційно можливих боргових інструментів, а також фактичні пропорції між ними і можливість диверсифікації ринку державних цінних паперів; 4) офіційний валютний курс і темпи зростання ВВП; 5) існуючу систему управління державним боргом [4].

В Україні рівень граничного обсягу внутрішнього і зовнішнього державних боргів визначається згідно з положеннями ст. 18 Бюджетного кодексу України, де зазначено, що величина основної суми боргу не має перевищувати 60% фактичного річного ВВП України. У разі перевищення граничної величини боргу Кабінет Міністрів України зобов'язаний вжити термінових заходів з метою зменшення суми державного боргу до встановленого нормативного значення [5].

На відмінну від вітчизняної методики, міжнародний досвід управління борговою безпекою ґрунтується на розробленій Світовим банком моделі оцінки рівня боргового навантаження на економіку країни, яка уніфікує основні показники боргової безпеки (табл.).

Варто зауважити, що діагностика фінансової компоненти економічної безпеки України відповідно до Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України від 29 жовтня 2013 року № 1277 [6] відбувається на основі дослідження рівнів боргової, валютної, бюджетної, грошово-кредитної безпеки, безпеки страхо-

вого й фондового ринку, тому проведений аналіз стану функціональних складових фінансової компоненти економічної безпеки України у 2015 р. дає підстави для висновку, що найбільший вплив серед функціональних складових на рівень фінансової безпеки чинить торгова, валютна та бюджетна безпека.

Таблиця

Модель Світового банку з оцінки боргової безпеки держави

Показники	Формула для розрахунку	Економічний зміст
Відношення валового зовнішнього боргу до експорту товарів і послуг, %	EDT / XGS	Демонструє відносну довгострокову спроможність держави акумулювати валютні надходження без додаткового тиску на сальдо платіжного балансу
Відношення валового зовнішнього боргу до ВВП, %	EDT / GNP	Показує загальний рівень боргової складової економіки
Відношення загальних платежів щодо обслуговування боргу до експорту товарів і послуг, %	TDS / XGS	Коефіцієнт обслуговування боргу, який показує, яка частина валютних надходжень спрямовується у сферу погашення боргу
Відношення відсоткових платежів до ВВП, %	INT / GNP	Визначає можливість обслуговування зовнішнього боргу
Відношення відсоткових платежів до експорту товарів і послуг, %	INT / XGS	Визначає частину валютних надходжень, які використовуються на обслуговування боргу
Відношення міжнародних резервів до валового зовнішнього боргу, %	RES / EDT	Показує чи може країна використовувати свої резерви (і яку їх частину) для погашення зовнішнього боргу
Відношення міжнародних резервів до імпорту товарів і послуг, %	RES / MGS	Відображає запас фінансової міцності держави
Відношення короткострокового боргу до валового зовнішнього боргу, %	$Short-term / EDT$	Показує, яку частку становить короткотерміновий борг у загальній сумі зовнішнього боргу
Відношення боргу міжнародним організаціям до валового зовнішнього боргу, %	$Multilateral / EDT$	Відображає питому частку заборгованості міжнародним фінансовим організаціям у загальній сумі зовнішнього боргу, або залежність держави від фінансування цими організаціями

* Розраховано за джерелом [7].

Емпіричні дослідження боргової безпеки України протягом 2010–2015 рр. свідчать про поступове погіршення показників стану боргової безпеки і, як наслідок, зниження рівня і фінансової, і економічної безпеки (рис. 2).

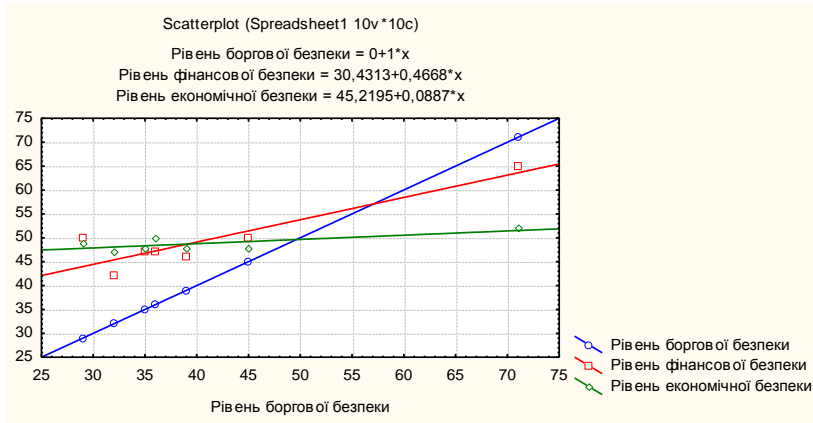

Рис. 2. Взаємозв'язок боргової безпеки із фінансовою та економічною безпекою України у 2015 р. *

* Розраховано за джерелом [8].

Використання інструментарію нелінійного програмування (кореляційно-регресійний аналіз з використанням ПП Statistica 8,0) доводить, що в умовах 2015 року простежується міцний прямопропорційний зв'язок між показниками рівня боргової, валютної, бюджетної та фінансової безпеки України (рівняння 1) та доводить нашу гіпотезу.

$$Y = 10,50 + 0,36 \times x_1 + 0,40 \times x_2 + 0,60 \times x_3, \tag{1}$$

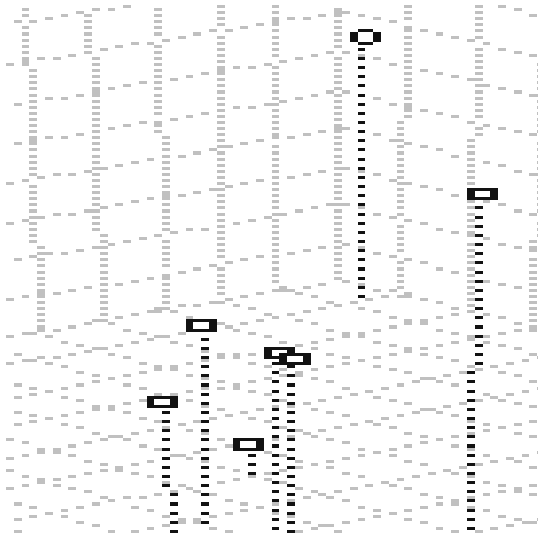
$$R = 0,981; p\text{-level} = 0,004; F = 52,935,$$

де Y – рівень фінансової безпеки; x_1 – рівень боргової безпеки; x_2 – рівень валютної безпеки; x_3 – рівень бюджетної безпеки; R – коефіцієнт регресії; F – критерій Фішера.

Результати аналізу за методикою нечіткої логіки (пакет MathLab 6.0) під час визначення взаємозв'язку та взаємовпливу рівня фінансової, боргової та валютної безпеки (див. рис. 3). свідчать, що підвищення показника фінансової, і як наслідок, економічної безпеки держави

істотно залежить від висхідної динаміки рівня боргової та валютної безпеки.

Тому, зважаючи на те, що стабільність та ефективне функціонування національної економічної системи та забезпечення економічного зростання ґрунтуються на збалансованості, стійкості до внутрішніх і зовнішніх загроз, необхідно забезпечити належний стан бюджетної, грошово-кредитної, банківської, валютної системи та безпеки фінансових ринків України.

*Рис. 3. Взаємозв'язок між рівнем боргової, валютної та фінансової безпеки в Україні, 2000–2016 рр.**

* Розраховано за джерелом [8].

Проблеми забезпечення високого рівня боргової безпеки як невід'ємної компоненти економічної безпеки України спричинені неадекватним реагуванням щодо недосконалості бюджетної політики і нецільового використання коштів бюджету, фіскальним характером системи оподаткування.

Усе це поглиблює фінансову кризу, яка призводить до різкого падіння ВВП, порушення процесу формування і розподілу централізованих фондів держави, дестабілізації банківської системи, девальвації національної валюти та дефолту [9, с. 17].

Остання теза підтверджується результатами дослідження з використанням інструментів нелінійного програмування (поліноміальна модель, статистичний пакет CurveExpert 5,0) взаємозв'язку між рівнем боргової та економічної безпеки (рис. 4).

Під час оцінювання взаємозв'язку між борговою та економічною безпекою в Україні доведено, що зниження боргової залежності України від зовнішніх та внутрішніх кредиторів підвищить рівень боргової безпеки у стратегічній перспективі та зумовить підвищення рівня економічної безпеки країни.

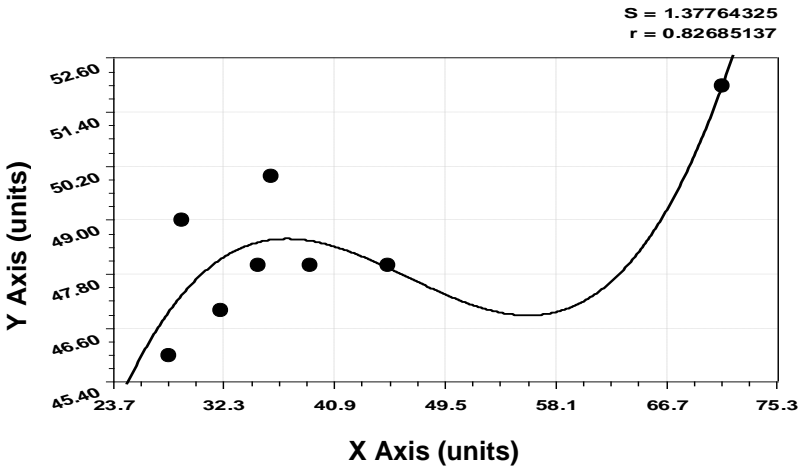

Рис. 4. Взаємозв'язок між рівнем боргової та економічної безпеки, 2007–2015 рр. (нелінійне програмування – поліноміальна модель)*

$$Y = 1,91 + 3,23x - 0,07 x^2 + 0,05 x^3, \quad (2)$$

де Y – рівень економічної безпеки; x – рівень боргової безпеки.

* Розраховано за джерелом [8].

Однак стан показників фінансової компоненти економічної безпеки держави засвідчує контраверсійну ситуацію. Впродовж останніх років стан державного боргу зберігає стійку тенденцію до подальшого нарощування обсягів сукупного державного та гарантованого державою боргу України. Впродовж 2015 року сукупний борг збільшився

на 42,9% порівняно з 2014 роком й станом на 1 січня 2016 р. становив 74,5 млрд дол. (рис. 5).

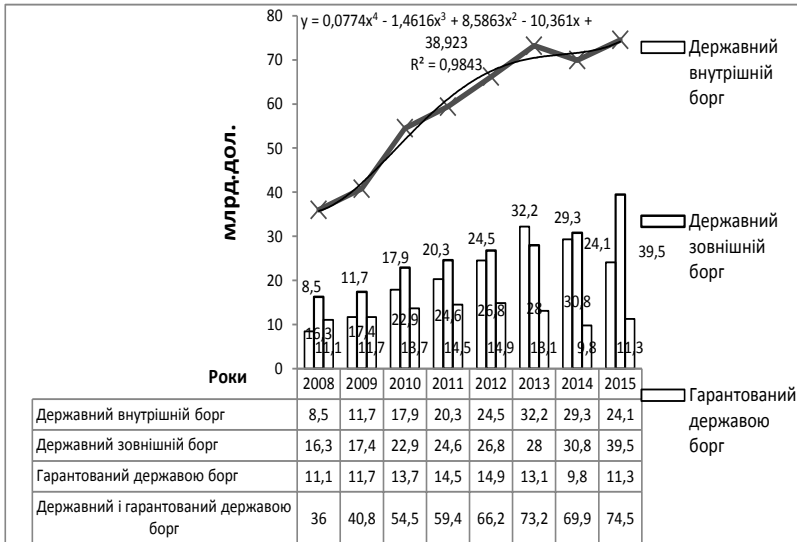

Рис. 5. Динаміка державного боргу України, 2008–2015 рр. *

* Розраховано за джерелами [1; 10].

Збільшення розміру державного боргу призводить до зниження рівня боргової безпеки держави та спричиняє низку негативних наслідків, серед яких варто виокремити підвищення відсоткових ставок на ринку державних запозичень, зростання податкового навантаження на суб'єктів господарювання, зменшення споживчих витрат населення, вилучення з країни коштів на обслуговування боргу, зниження міжнародного престижу країни [11].

З метою недопущення зазначених дестабілізуючих чинників на сучасному етапі значні зусилля докладаються для того, щоб підвищити показники і боргової, і економічної безпеки України. Для цього країна виконує висунені вимоги на шляху до Євроінтеграції. Відповідно до Закону України «Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій» Україна стала членом

МВФ у 1992 році [12] та налагодила взаємозв'язки у межах кредитних програм, які виявляються у певних етапах міжнародного фінансового співробітництва (рис. 6):

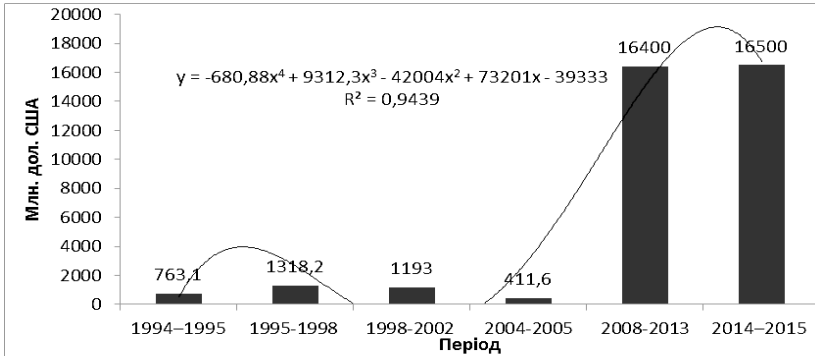

Рис. 6. Етапи міжнародного співробітництва із МВФ та динаміка фінансових надходжень в економіку України, 1994–2015 рр.*

* Розраховано за джерелом [10].

Перший етап (1994–1995 рр.) – це фінансова допомога у вигляді системної трансформаційної позики на суму 763,1 млн дол. США для підтримки платіжного балансу України. На другому етапі (1995–1998 рр.) Україна отримала кредит на загальну суму 1318,2 млн дол. для стабілізації курсу національної валюти та фінансування дефіциту платіжного балансу. Наступний транш надійшов у період з 1998 р. по 2002 р. у вигляді надання кредиту на загальну суму 1193,0 млн дол., які були спрямовані на поповнення валютних резервів Національного банку України. Четвертий етап (2004–2005 рр.) характеризується укладенням угоди «Попереджувальний стенд-бай» між Україною та МВФ терміном на 12 місяців з одночасним отриманням грошової допомоги у сумі еквівалентній 411,6 млн дол. (30% квоти України) на випадок погіршення ситуації з платіжним балансом або валютними резервами країни. П'ятий етап розпочався 5 листопада 2008 р. у вигляді щорічної програми Stand-By, обсягом близько 16,4 млрд дол. США, терміном на 24 місяці для надання допомоги Україні у забезпеченні фінансової та економічної стабільності [13].

У 2009 р. МВФ призупинив співпрацю з Україною. Більшість суми угоди Stand-By була спрямована на погашення зовнішніх зобо-

в'язань уряду, підтримку фінансової стійкості «Нафтогазу», покриття касових розривів для виплат зарплат і пенсій, рекапіталізацію та рефінансування банківської системи і на підтримку обсягів золотовалютних резервів Нацбанку [13].

У 2010 р. Україна разом із МВФ розробили нову програму фінансової підтримки Stand-By на загальну суму 10 млрд дол. США. У період Революції гідності (2014–2015 рр.) Україна отримала нову позику Stand-By обсягом 16,5 млрд дол., у межах якої в країну вже надійшли транші обсягом 3 млрд дол. США та 1,3 млрд дол. США.

За допомогою інструментів нелінійного програмування (синусоїдальна модель, статистичний пакет CurveExpert 5,0) нами досліджено вплив міжнародного фінансування на рівень боргової безпеки (рис. 7) та доведено прямопропорційну залежність між зазначеними показниками, а саме: при зростанні обсягів фінансової допомоги, підвищується рівень боргової безпеки.

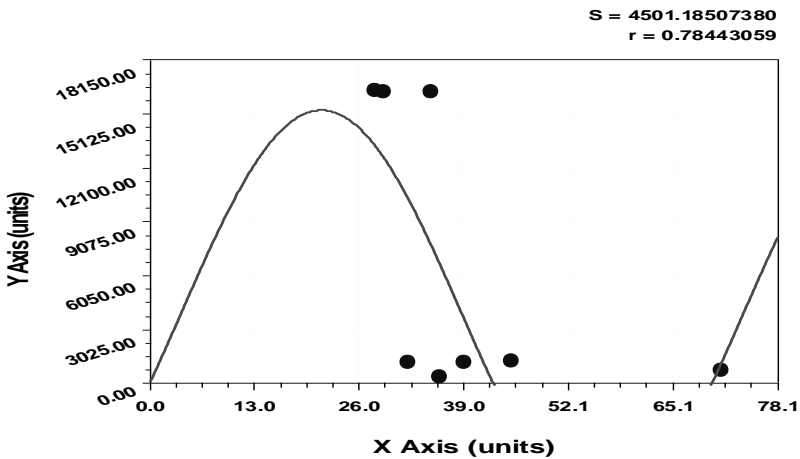

Рис. 7. Нелінійне програмування (модель Хоерла) впливу міжнародного фінансування на рівень боргової безпеки України, 2015 р. *

$$Y = 3904,46 + 1143,48\cos(0,09x-1,91) \quad (3)$$

де Y – рівень боргової безпеки; x – обсяги міжнародної фінансової допомоги.

* Розраховано за джерелом [8].

Проте у стратегічній перспективі поглиблення фінансової заборгованості держави призводить до значних диспропорцій у фінансово-економічній системі країни та посилення боргового навантаження на державний бюджет, наростання загрози дефолту, перенесення боргового тягаря на майбутні покоління й посилення соціальної напруги в суспільстві.

Варто зауважити, що крім зазначеного, лише на обслуговування зовнішнього державного боргу країна щорічно витрачає у межах 26,5 млрд грн. Зокрема за даними Міністерства фінансів України лише у 2015 р. на погашення та обслуговування державного боргу було витрачено 230,48 млрд грн (рис. 8).

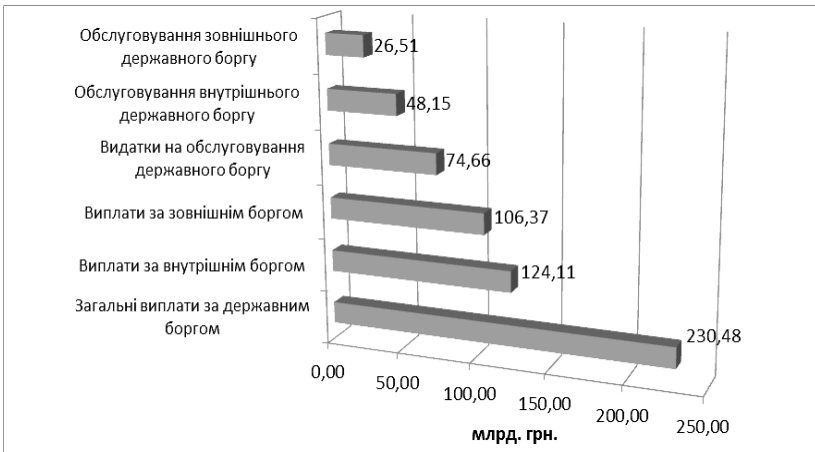

Рис. 8. Загальні витрати на обслуговування та погашення державного боргу, 2015 р.*

* Розраховано за джерелом [10].

З огляду на зазначене, можна стверджувати, що продовження співпраці України з міжнародними фінансовими організаціями повинно враховувати певні ризики, зокрема: 1) міжнародне фінансування є гарантією проведення структурних реформ в українській економіці, проте, можливий ризик нецільового використання коштів та вчинення неправомірних дій щодо фінансових ресурсів; 2) забезпечення внутрішньої та зовнішньої стабільності потребує підтримки курсу валюти, тому обґрунтованим виявляється отримання запозичень у національній

валюти, що унеможливить ризик переплати за рахунок курсових різниць; 3) покриття дефіциту бюджету спричинює ризик збільшення державного боргу [13].

Для ефективної подальшої співпраці України з міжнародними фінансовими організаціями, зокрема й з МВФ необхідно внести зміни до існуючого законодавства; підвищити стимулюючу роль держави через удосконалення податкового законодавства тощо [14]. Крім того, слід здійснити точний аналіз необхідного обсягу та умови отримання і погашення міжнародних кредитів, які планує залучити Україна з метою нівелювання індексу прострочення за даними кредитами, тобто здійснювати прогнозування тих результатів, які буде мати економіка України від залучення кредитів на міжнародному ринку і впроваджувати ефективні інвестиційні проекти щодо їх залучення [14].

Висновки. Сьогодні для України вкрай невідкладним завданням є розробка оптимальної стратегії запозичень і управління державним боргом. Здійснення ефективної боргової політики передбачає розробку концепції боргової стратегії, в якій державний борг розглядатиметься як інструмент економічного зростання [15].

Поступова оптимізація процесу формування, обслуговування та погашення боргу може бути досягнута шляхом запровадження дієвого контролінгу державного боргу та застосування ефективної боргової політики [16].

З метою оптимізації боргової політики України в умовах фінансово-економічної кризи першочерговими заходами з боку держави повинно бути вдосконалення нормативно-правової бази шляхом прийняття базового закону про державний борг, що сприятиме усуненню суперечностей між положеннями окремих нормативних актів з питань погашення і обслуговування державного боргу та визначатиме основні пріоритети та напрями боргової політики. Крім того, залучення фінансових ресурсів необхідно визначати у розмірах, необхідних для ефективної реалізації програм інституційного та інвестиційного розвитку країни, а не на статті споживчого спрямування.

Водночас немалі зусилля доцільно докласти задля зменшення частки зовнішньої заборгованості у загальній частці боргу країни, оскільки зовнішні запозичення – це фактичне вивезення капіталу з країни, тому що за своєю суттю є продажем нерезидентам права на отримання частини прибутку резидентів України, тобто декапіталізацію національної економіки, та збільшує кредитні ризики країни за рахунок коливань курсів іноземних валют. Структура і розмір державного боргу мають проходити постійний моніторинг та процедури довгострокового стратегічного прогнозування з метою забезпечення збалан-

сованості бюджету, стабільного економічного зростання й стійкості фінансової системи.

Доцільно посилити співпрацю України з міжнародними фінансовими організаціями, що сприятиме поліпшенню макрофінансових показників економічної стабілізації, формуванню конкурентного ринкового середовища, стабілізації національної грошової одиниці, активізації інвестиційного процесу, розвитку приватного підприємництва.

1. Офіційна веб-сторінка Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

2. Ukraina voshla v trojku blizkih k defoltu stran // Business Insider [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uapress.info/ru/news/show/90888/>.

3. Тома Ю. А. Оцінювання рівня боргової безпеки держави: практика та проблематика / Ю. А. Тома // Збірник студентських наукових робіт. – Вип. 3. – 2014. – С. 6–10 [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://oneu.edu.ua/pages/cath/finans/files/stud_sbornik_3\(2014\).pdf](http://oneu.edu.ua/pages/cath/finans/files/stud_sbornik_3(2014).pdf).

4. Базилевич В. Д. Державні фінанси / В. Д. Базилевич, Л. О. Баластрик. – К.: Атіка, 2002. – С. 368.

5. Бюджетний кодекс України, ухвалений Верховною Радою України 22 березня 2001 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/page>.

6. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>.

7. Андрусів Р. Р. «Боргова безпека» як складова сучасної «економічної безпеки» / Р. Р. Андрусів // Проблеми управління економічною безпекою суб'єктів господарювання: матеріали міжкафедрального науково-практичного семінару (м. Львів, 17 вересня 2010 року). – Львів: ЛьвДУВС, 2010. – С. 3–5.

8. Тенденції тіньової економіки в Україні I квартал 2016 р. Офіційна веб-сторінка Міністерства економіки та економічного розвитку і торгівлі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>.

9. Сухоруков А. І. Національна економічна безпека: навч. посібник / А. І. Сухоруков, С. З. Мошенський, О. М. Петрук; за ред. А. І. Сухорукова. – Житомир: ПП «Рута», 2010. – 384 с.

10. Офіційна сторінка Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>.

11. Василенко Д. А. Боргова безпека України – сучасний стан і напрямки покращення / Д. А. Василенко // Науковий блог [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://naub.oa.edu.ua/2014/borhova-bezpeka-ukrajiny-suchasnyj-stan-i-napryamku-pokraschennya/>.

12. Досвід і перспективи співпраці України і Міжнародного валютного фонду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pidruchniki.com/>

17360414/finansi/dosvid_perspektivi_spivpratsi_ukrayini_mizhnarodnogo_valyutno_go_fondu.

13. Штефано А. П. Співпраця України з Міжнародним валютним фондом: реалії та перспективи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/16_ADEN_2010/Economics/68489.doc.htm.

14. Доліновська О. Я. Співпраця України з міжнародним валютним фондом та перспективи розвитку економіки держави [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1401>.

15. Жиленко С. М. Боргова політика України: тенденції та перспективи / С. М. Жиленко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/economy/2012/189-177-4.pdf>

16. Сударікова К. Г. Проблеми державного боргу та оптимізація боргової політики України / К. Г. Сударікова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/1_KAND_2010/Economics/3_57231.doc.htm.

Виничук М. В. Долговая безопасность Украины в системе укрепления экономической безопасности государства

Определены основные проблемы долговой безопасности в системе финансовой компоненты экономической безопасности Украины. На основании эмпирических исследований с использованием программных пакетов MS Excel, Statistica 8,0, CurveExpert 5,0 изучен уровень долговой, финансовой и экономической безопасности с целью поиска путей снижения долговой зависимости Украины, выхода экономики из финансово-экономического кризиса и укрепления экономической безопасности государства. В соответствии с экономикоматематическими расчетами проведена диагностика уровня долговой безопасности Украины и доказано влияние внешних заимствований на макроэкономическую стабильность и на уровень экономической безопасности государства. Проанализированы объемы поступления в Украину международной финансовой помощи. С целью выявления предпосылок укрепления долговой безопасности, поиска методов снижения государственного долга предложены разработка оптимальной стратегии заимствований и управления государственным долгом, а также усовершенствование нормативно-правовой базы по вопросам долговой безопасности.

Ключевые слова: экономическая безопасность, финансовая безопасность государства, долговая безопасность, государственный долг, дефицит бюджета, эмпирические исследования, международное финансовое сотрудничество.

Vinichuk M. V. Debt safety of Ukraine in the system of economic security strengthening

The concept and basic problems of debt security in the system of financial system component of economic security of Ukraine are defined. The main factors that affect the level of debt security and key issues to ensure a sufficient level of debt security are investigated. Based on empirical research using software packages of MS Excel, Statistica 8,0, Curve Expert 5,0 the level of debt, financial and economic security has been determined in order to find the ways to reduce indebtedness of Ukraine, the economy emerges from the financial crisis and strengthening the

economic security. Using empirical calculations it is proved that increasing of financial and consequently economic security depends essentially on the upward trend of the debt and monetary security. On the basis of economic and mathematical calculations a diagnosis of a debt security is performed, and the impact of external borrowing on macroeconomic stability and the level of economic security of Ukraine is proved. The volumes of receipts of the international financial assistance are analyzed. It is found that the increase in the size of public debt leads to a reduction of the debt security and causes a number of negative consequences and distortions in the financial system of Ukraine. Based on the basis of the research using nonlinear programming tools, a direct proportional relationship between the volume of international financing and the level of debt security has been proved, namely: with the increase of financial assistance, the level of debt security is increasing. However, in the strategic perspective, deepening of the financial debt of the state leads to significant disparities in the financial and economic system of the country and increasing the debt burden on the state budget, increasing the threat of default, transferring the debt burden for future generations and increasing social tension in society.

In order to identify prerequisites for strengthening the debt security and searching the methods to reduce public debt, the development of an optimal strategy of borrowing, debt management and improving of a legal framework on issues of debt security has been suggested.

Key words: *economic security, financial public security, debt security, public debt, budget deficit, empirical studies, international financial cooperation.*

Стаття надійшла 25 травня 2017 р.

УДК 338.45:664.1

**Ю. І. Кіржецький,
М. С. Кіржецька**

ДЕРЖАВНІ ВАЖЕЛІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ГАЛУЗЕЙ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

Досліджено роль держави у процесі забезпечення економічної безпеки галузей реального сектору економіки. На основі узагальнення запропоновано використання різних інструментів державного регулювання залежно від рівня ієрархії загроз: операційного, тактичного і стратегічного, що створює передумови для вдосконалення управління економічною безпекою галузей реального сектору економіки в Україні.

Ключові слова: *економічна безпека, загрози, галузі реального сектору економіки, державні важелі, моделі державного регулювання.*

Постановка проблеми. *Забезпечення економічної безпеки галузей реального сектору економіки у підсумку передбачає формування*